

І. А. ЕЎТУХОЎ

ПАРАДЫГМА НАЦЫЯНАЛЬнай ГІСТОРЫІ Ў РАННЯЕ СЯРЭДНЯВЕЧЧА

Першапачатковыя гістарычныя запісы. Гістарычная памяць народа першапачаткова фіксавалася ў народных песнях, закліканых захаваць пэўную інфармацыю пра мінулыя падзеі і перадаць яе дастаткова шырокаму колу. Пра іх існаванне паведамляюць шмат якія аўтары ранняга сярэднявечча. Гардан, напрыклад, піша наконт гэтага ў «Паходжанні і дзеяннях гетаў» наступнае: «Як гэта (паходы пры Берыге і Філімеры — І. Е.) прыгадваецца ў старажытных іх песнях, быццам накітавалі гісторыі і для ўсеагульнага ведання» (*in priscis eorum carminibus rene storico ritu in commune recolitur*). Дастаткова дакладная, хаця і вельмі сціплая па аб'ёму інфармацыя пра гістарычны шлях народа паступала са спісаў каралёў. Напрыклад, прыпісаная Юліяну Талетанскаму «Хроніка вестгоцкіх каралёў» уяўляе сабой звычайны спіс імёнаў з указаннем тэрміну праўлення з дакладнасцю да дня. Быў прыклад і аб'яднання згаданых варыянтаў. Аананімны лангабардскі трактат «Паходжанне лангабардскага народа» (каля 670 г.) прапаноўваў спіс каралёў, дапоўнены прыгожымі паданнямі пра паходжанне лангабардаў, іх перасяленне са Скандынавіі, шлях у Італію, легенды пра першых каралёў.

Яшчэ адным варыянтам фіксацыі сюжэтаў нацыянальнай гісторыі становіцца іх уключэнне ў склад сусветных хронік. Найбольш паказальны прыклад у гэтым плане дае «Вялікая хроніка» Ісідора Севільскага [1, 1047—1058]. У гэтым творы гісторыя чалавецтва разглядаецца як шэраг лакальных гісторый, закліканых запоўніць сабой прамежак паміж стварэннем свету і Страшным судом. Менавіта такую лакальную гісторыю прадстаўляе падборка гоцкіх сюжэтаў у «Хроніцы» (ад 5466 да 5814 г. аб orb. с.). Прынамсі, тут фіксуюцца асноўныя вехі гісторыі гоцкага народу — рух ад Чорнага мора, баі ў Ілрыку, дзейнасць Ульфільды, паходы ў Італію, перасяленне ў Іспанію, праўленне Леавегільда, падпарадкаванне ім свеваў, паўстанне Герменгільда, пераход у каталіцызм пры каралі Рэкарэдзе. У выніку мы маем справу з кароткім гістарычным нарысам (цэласным і паслядоўным), які пры адпаведнай дапрацоўцы і расшырэнні можа быць разгорнуты ў нацыянальную гісторыю.

Заклучным этапам фіксацыі сюжэтаў нацыянальнай гісторыі стала цэлая група адпаведных гістарычных твораў (*historia gentis*), аб'яднаных адзінай парадыгмай. Апошняя не з'явілася адразу ў гатовым выглядзе, а прайшла дастаткова доўгі шлях фарміравання. Розныя яе прамежковыя варыянты рэпрэзентуюць гоцкія, франкскія і англасаксонскія аўтары. Канчатковы выгляд парадыгма набыла пад пяром Паўла Дыякана.

Гоцкі варыянт фарміравання парадыгмы нацыянальнай гісторыі. Першым вядомым гісторыкам гоцкага народу быў Аблавій (пачатак VI ст.). Ён склаў «Гісторыю готаў» ужо ў першыя гады пасля заваявання Тэадорыхам Італіі. Гістарычны твор Аблавія не захаваўся. Больш таго, няма нават дастаткова рэпрэзентатыўных фрагментаў, каб прыблізна ўявіць яго змест. Аднак гістарычная інфармацыя з яго перайшла ў адпаведныя творы Флавія Касіядора і Іардана, якія згадвалі пра яго.

Флавій Касіядор Сенатар (каля 490 — каля 585 г.) падчас праўлення Аталарыха напісаў гісторыю готаў, за што атрымаў пасаду прэфекта прэторыя (533 г.). Твор Касіядора мае вельмі вялікае значэнне для высвятлення пытання пра фарміраванне агульнай парадыгмы нацыянальнай гісторыі. Але ён не захаваўся. Ёсць толькі кароткі пераказ, зроблены Іарданам прыблізна ў 551 г., і агульная інфармацыя пра яго ў «Варыях» самога Касіядора.

Назва твора дакладна невядома. Іардан піша пра твор *De origine actibusque Getarum*, Касіядор вызначае свой твор як *Gothorum historia*, *Historia nostra*, *Origo Gothica*.

Агульны змест твора дапамагае ўявіць зварот Аталарыха да рымскага сената ў канцы 533 г. наконт абвяшчэння Касіядора прэфектам прэторыя. Аталарых заявіў пры гэтым, што гісторык заняўся старажытным родам остгоцкіх каралёў (*tetendit se in antiquam progeniem nostram*), адшукаў амаль знікнуўшыя паданні (*maiozem potitia sane*) і рассяяныя па кнігах звесткі, вывеў гоцкіх каралёў з цемры забыцця і ўзнавіў (*restituit*) Амалаў ва ўсім бляску іх роду. У выніку Касіядор зрабіў гісторыю готаў часткаю рымскай гісторыі (*originem Gothicam historiam fecit esse Romanam*). З улікам таго, што дадзеную прамову Аталарыху пісаў Касіядор, можна ўпэўнена ўспрымаць дадзеныя словы як аўтарскую анатацыю твора.

Можна таксама выказаць меркаванне, што заканчваўся твор наступным пасагам. Тэадорых загадаў перад смерцю, каб готы «шанавалі караля, паважалі сенат і рымскі народ, а імператара ўсходняга — [захоўваючы] заўсёды мір з ім і яго блугапрыхільнасць — уважалі [друцім] пасля бога». Прынамсі дадзены тэзіс цалкам адпавядае палітычнай лініі Тэадорыха адносна рымлян, зафіксаванай у «Варыях».

Прыведзеная інфармацыя пра твор Касіядора дазваляе прапанаваць наступныя папярэднія высновы адносна парадыгмы нацыянальнай гісторыі. Нацыянальная гісторыя павінна была: 1) засноўвацца на народных паданнях, 2) прадэманстраваць старажытнасць народа і даць адпаведныя спасылкі на творы антычных аўтараў, 3) ператварыцца ў частку рымскай гісторыі, 4) закончыцца дэманстрацыяй унутранага міру і згоды.

Іардан у 550/551 гг. напісаў у Равене параўнальна невялікі твор «Пра паходжанне і дзеянні готаў» [2] як вольны пераказ разгледжанага вышэй твора Касіядора. Сам Іардан піша наконт гэтага: «я папярэдне перачытаў гэтыя кнігі, дзякуючы літасці яго аканома, калі я не памыляюся, на працягу ўсяго трох дзён. Хаця я і не прыгадаю саміх слоў гэтых кніг, аднак я ўпэўнены, што цалкам утрымаў у памяці і іх задумку, і падзеі (*sensus tamen et res actas*). Акрамя таго, я дадаў да іх штосьці адпаведнае з некаторых гісторый як грэчаскіх, так і лацінскіх, запаўняючы і ў пачатку, і ў канцы, і ў шмат дзе ў сярэдзіне ўласным сваім апавяданнем».

Пасля прадмовы ў творы змешчана геаграфічнае апісанне. Пры пераходзе з сектара ў сектар прыгавдаюцца эпізоды, якія былі звязаны з гісторыяй готаў.

Безумоўна арыгінальным тэкстам Іардана можна лічыць апошнія параграфы твора, якія апісваюць падзеі пасля смерці Тэадорыха Вялікага. У якасці прычыны шматгадовай гоцка-візантыйскай вайны называецца арганізацыя Тэадахадам забойства Амаласунты. Прычым віна Тэадахада была, на думку гісторыка, у тым, што той забыў пра адзінакроўе (*qui in memore consanguinitatis*).

Як можна бачыць, асноўныя рысы агульнай парадыгмы нацыянальнай гісторыі, прапанаванай Флавіем Касіядорам і Іарданам, супадаюць. Але з улікам таго, што твор другога гісторыка захаваны цалкам, гэтыя рысы могуць быць расшыфраваны больш дэталёва.

Першаму кірунку касіядоравай парадыгмы (засноўвацца на народных паданнях) цалкам адпавядаюць § 25—28 і 47—48 выкладу гісторыі готаў Іарданам. Старажытнасць народа дэманструецца ў § 49, 50, прысвечаных амазонкам. Вельмі цікавую інтэрпрэтацыю набывае імкненне Касіядора ператварыць гоцкую гісторыю ў частку гісторыі рымскай. Як уяўляецца, матэрыял § 58—60, апавядаючы пра ўдзел сына гоцкага цара ў Траянскай вайне, дазваляе выказаць меркаванне, што Іардан хацеў ураўняць гістарычны шлях готаў і рымлян. Апошнія не мелі аніякіх падстаў для таго, каб ганарыцца старажытнасцю і высакароднасцю паходжання свайго народа. Яны вядуць адлік сваёй гісторыі ад траянца Энэя, готы — ад траянца Еўрэфіла. Унутраны мір і згода звязаны з перамогай гасудара і палкаводца, больш годных, чым гоцкія нашчадкі Тэадорыха.

Вельмі цікавым уяўляецца адзін з апошніх параграфў твора: «На гэтым я заканчваю апавяданне пра паходжанне готаў, пра высакародных Амалаў, пра дзеянні храбрых мужоў (*Haec hucusque Getarum origo ac Amalorum nobilitas et virorum fortium facta*). Іардан прапануе тут асноўныя сюжэтныя лініі, па якіх, на яго думку, развіваецца выклад нацыянальнай гісторыі — паходжанне, дзеянні каралёў, дзеянні знаці.

Ісідор Севільскі (каля 560—636) вядомы «Гісторыяй пра каралёў готаў, вандалаў і свеваў» [3, 1057—1082]. Твор гэты пісаўся незалежна ад гістарыяграфічнай традыцыі ўсходніх готаў. Прынамсі, слядоў таго, што Ісідор Севільскі ведаў творы Флавія Касіядора і Іардана, тут няма.

«Гісторыя пра каралёў готаў, вандалаў і свеваў» складаецца з агульных уводзінаў, вядомых у літаратуры як «Хвала Іспаніі», і трох аўтаномных, сюжэтна замкнутых частак. Першая з іх прысвечана гісторыі готаў, давядзенай да 5-га года праўлення караля Свінцылы, другая — гісторыі вандалаў ад іх перасялення ў Іспанію да разгрома іх каралеўства ў Паўночнай Афрыцы, трэцяя — гісторыі свеваў ад іх перасялення ў Іспанію да падпарадкавання вестготам пры Леавегільдзе.

З трох нацыянальных гісторый, сабраных пад адной вокладкай, найбольш завершанай выглядае гісторыя готаў. Яна распадаецца на тры структурныя часткі: 1) прагісторыя — усталяванне сувязі паміж назвай «готы» і старазапаветным Магогам, сынам Іафета, заява пра тое, што готаў быццам апасаліся Аляксандр Македонскі, Пір, Цэзар; 2) паслядоўны выклад гісторыі готаў, пачынаючы ад караля Аталарыха; 3) «Хвала готам», дзе зноў гаворыцца пра іх старажытнае паходжанне, апісваецца іх вонкавы выгляд, падкрэсліваюцца станоўчыя рысы нацыянальнага характару готаў.

Пры выкладзе палітычнай гісторыі народу Ісідор Севільскі выказвае відавочную рымска-хрысціянскую пазіцыю. Ён у станоўчым тоне піша пра перамогу над готамі імператара Кладзія, пра разгром рымскім войскам на чале са Сціліхонам паганца

(*idololatriae*) Радагайса, супрацьстаўляе артадаксальнае хрысціянства (*catholicae fidei*) арыянству (*Arianae haeresis*).

У выніку твор Ісідора цалкам упісваецца ў рамкі парадэгмы нацыянальнай гісторыі, акрэсленай Флавіем Касіядорам і Гарданам. Ролю фіксацыі ўнутранага міру і згоды выконвае пахвала готам.

Франкскі варыянт. Грыгорый Турскі (каля 540—594 гг.) праславіўся як аўтар «Дзесяці кніг гісторый». У выданнях, зробленых у новы час, за гэтым творам спачатку замацавалася назва «Царкоўная гісторыя франкаў», але пазней яна ператварылася ў «Гісторыю франкаў» [4].

Штуршком для напісання «Гісторыі франкаў» стала, як адзначае ў прадмове да ўсяго твора сам Грыгорый Турскі, усведамленне інтэлектуальнага заняпаду Галіі і адсутнасці значнай колькасці пісьменных людзей, здольных запісаць бурлівыя падзеі апошніх гадоў. У выніку ён вырашыў пісаць сам, каб «памяць пра мінулае дасягнула розума нашчадкаў».

Будучы не занадта адукаваным аўтарам, Грыгорый Турскі выбраў найбольш просты і лагічны метада напісання гістарычнага твора: цалкам і безумоўна прыняў узор, прапанаваны кнігамі Старога завету і царкоўнымі аўтарамі IV ст., якія імкнуліся выкладаць матэрыял праз апазіцыю «справедны — грэшны». Самуілу супрацьстаўляўся багахульнік Фінеес, Давіду — Галіаф, добрыя падзеі змяняліся дрэннымі і г. д. Менавіта такі метада прапануе аўтар у прадмове да кнігі «Гісторыя франкаў».

Твор распадаецца на дзве нераўназначныя часткі: кнігі I—IV і V—X. Першая з іх ахоплівае перыяд ад Адама да смерці караля Сігіберта (575 г.). Другая адкрываецца зваротам да меравінгскіх каралёў з заклікам спыніць міжусобную барацьбу. Гэтая частка ўяўляе сабой вельмі дакладны і дэтальны пагадовы запіс падзей 575—591 гг., зроблены з выкарыстаннем дакументальнага матэрыялу — дагавораў, пасланьняў.

Для аналізу фарміравання парадэгмы нацыянальнай гісторыі найбольш цікавай уяўляецца першая частка. Уся першая кніга, якая прапануе сціслы нарыс сусветнай гісторыі ад Адама да св. Марціна, ніводным словам не згадвае пра франкаў. Упершыню яны трапляюць у поле ўвагі Грыгорыя Турскага толькі ў 9-м раздзеле другой кнігі. Пры гэтым аўтар дае інфармацыю, адшуканую ім у рымскіх гісторыкаў V ст. — Сульпіцыя Аляксандра і Рэната Прафутура Фрыгерыда. Апошняя мае вельмі вузкую накіраванасць. Грыгорыя Турскага цікавіць фактычна толькі адно пытанне — хто быў першым каралем у франкаў. Пошукі адказу, аднак, былі безвыніковымі. У канцы раздзела гісторык паведамляе шлях рассялення франкаў на суседніх з Рымскай імперыяй землях: Панонія, узбярэжжа Рэйна, Тарынгія, і згадвае пра караля Хлапёна, які меў рэзідэнцыю ў крэпасці Дыспарг. У наступным раздзеле літаральна адным сказам фіксуецца язычства франкаў. На гэтым выклад ранняя гісторыя народа вычарпаны. З 12-га раздзела пачынаецца паслядоўнае апісанне франкскай гісторыі, пачынаючы з праўлення караля Хільдэрыка. Заканчваецца яно на вельмі песімістычнай ноце апісаннем падзей 591 г., калі ў адзін год адбыліся чума, гібель людзей ад маланкі ў Ліможы і Туры, засуха і мор, разлівы рэк, якія загубілі запасы сена і збожжа. У самым канцы твора Грыгорый Турскі дае біяграфічныя даведкі турскіх епіскапаў (у тым ліку і ўласную аўтабіяграфію) і агульны лік гадоў ад стварэння свету да 19-га года праўлення караля Хільдэберта Малодшага.

Такім чынам, «Гісторыя франкаў» Грыгорыя Турскага не адпавядае патрабаванням сфармуляванай вышэй парадэгмы нацыянальнай гісторыі і таму не можа быць

інтэрпрэтавана як *historia gentis*. Больш дакладным уяўляецца яе разгляд у якасці традыцыйнай рымскай гісторыі (*res gestae*). Тым не менш яна стварыла спрыяльныя папярэднія ўмовы і дала неабходны інфармацыйны масіў для напісання сапраўднай нацыянальнай гісторыі франкаў у бліжэйшай да Грыгорыя Турскага будучыні. Задача гэта была выканана Фрэдэгарам.

Фрэдэгару (канец VII ст.) прыпісваецца «Скарачэнне гісторыі франкаў Грыгорыя Турскага» [5, 573—604]. Твор гэты ўяўляе сабой перапрацаваны тэкст «Дзесяці кніг гісторый» Грыгорыя Турскага разбіты на 93 раздзелы.

Аналіз дадзенага твора можа быць праведзены па наступных накірунках: 1) інфармацыя, якая была скарачана, 2) інфармацыя, якая была дададзена, 3) інфармацыя, якая была перапрацавана.

Па першаму накірунку высвятляецца, што была скарачана ўся інфармацыя, якая была звязана з сусветнай гісторыяй і св. Марцінам. Апошнім сюжэтам твора з'яўляецца апавяданне пра падзеі 584 г. — забойства і пахаванне караля Хільперыка, які па ацэнцы Грыгорыя Турскага быў Неронам і Ірадам свайго часу. Наступныя падзеі выкладаюцца ў межах хронікі.

Па другому накірунку з'яўляецца зусім новая інфармацыя. На думку Фрэдэгара, франкі паходзяць ад Франкіёна, які ў сваю чаргу мае траянскае паходжанне.

Нарэшце Фрэдэгар, у параўнанні з Грыгорыем Турскім, па шэрагу важных пазіцый прапаноўвае больш дакладную і разгорнутую інфармацыю. Грыгорый Турскі, напрыклад, згадвае трох прадстаўнікоў рода Меравея: Рыхімера, яго сына Тэадамера і, асобна ад іх, Хлагіёна. Фрэдэгар заяўляе, што Тэадамер быў бацькам Хлагіёна, Хлагіён быў бацькам Меравея, Меравей быў бацькам Хільдэрыка. Грыгорый Турскі прыводзіць сюжэт, звязаны з уцёкамі Хільдэрыка ў Турынгію. Кароль пры гэтым пакінуў на радзіме «вернага яму чалавека», каб той угаварыў франкаў змягчыцца і перадаў яму ўмоўны знак — палову залатога злітка (другая частка была ў Хільдэрыка). Фрэдэгар называе імя гэтага чалавека — Віаманд, і паведамляе, што ён у свой час vyrатаваў з гунскага палону Хільдэрыка і яго маці.

Ёсць і больш дробныя ўдакладненні. Грыгорый Турскі вызначае тытул *Sia*грая як *rex Romanorum*, Фрэдэгар — *Romanorum patricius apud civitates Saxonas* (Epit 15). Апошні гісторык таксама называе імя забойцы Герменфрэда — Тэадаберт, сын Тэадорыха, удакладняе, што Брунільдэ да замужжа звалі Бруна.

Такім чынам, можна вызначыць, што Фрэдэгар лепш чым Грыгорый Турскі інфармаваны па пытаннях, звязаных з гістарычным шляхам франкаў, а яго «Скарачэнне гісторыі франкаў Грыгорыя Турскага» адпавядае патрабаванням парадыгмы нацыянальнай гісторыі, акрэсленым гоцкімі аўтарамі. Ролю фіксацыі ўнутранага міру і згоды выконвае забойства караля Хільдэрыка. Адначасова Фрэдэгар абазначае новы параметр парадыгмы — самадастатковасць нацыянальнай гісторыі.

«Дзеянні франкскіх каралёў» [6, 1421—1466], напісаныя ў 726—727 гг. у кляштары Сен-Дэні, вячаюць развіццё франкскага варыянта развіцця парадыгмы нацыянальнай гісторыі. Твор складаецца з 53 раздзелаў. Інфармацыя, звязаная з ранняй гісторыяй франкаў, размяркоўваецца наступным чынам: версія пра траянскае паходжанне народа; узаемаадносіны франкаў з рымлянамі, выбары першага караля Фарамунда; смерць Фарамунда, пераход улады ў Турынгію да яго сына Хладзіёна, потым да сына Хладзіёна Меравея, нарэшце да сына Меравея Хільдэрыка. Заканчваецца

ца твор інфармацыйнай пра пераход каралёўскай кароны да малодшага сына Дагаберта I Тэадорыха II.

Англасаксонскі варыянт. Сваю цікавасць да мінулага англасаксаў першы гісторык гэтага народа Беда Высокашаноўны (672/673 — каля 735) абазначыў ужо ў напісанай тэлеграфным стылем «Малай хроніцы». Іх ролі ў сусветнай цывілізацыі прысвечаны ўсяго адзін сказ: «*Saxones in Britannia fidem Christi suscipiunt*», які акрэслівае інфармацыйнае поле наступнай творчасці гісторыка — пашырэнне хрысціянства на востраве Брытанія. Невялікая падборка такога кшталту сюжэтаў была прапанавана Бедай у «Вялікай хроніцы», а сюжэтна закончаная разгорнутая карціна ў «Царкоўнай гісторыі народа англаў», даведзенай да 731 г. [7].

Тэкст прадмовы да твора паказвае, што Беда лічыў, што ён піша нацыянальную гісторыю — *historia nostrae nationis*, але праведзены ім падбор інфармацыі сведчыць, што на самой справе аўтар ад самага пачатку арыентаваўся на напісанне гісторыі хрышчэння жыхароў Брытанскіх астравоў. Знешні імпульс, які падштурхнуў Беду да працы, выходзіў ад абата Альбіна. У наступным кола інфарматараў гісторыка значна павялічылася. Да іх складу адносіліся архіепіскап Кентэрберыйскі Наталем, які прывёз з Рыма лісты папы Грыгорыя Вялікага, а таксама перадаў дакументы, якія тычыліся хрышчэння Эсекса, Вэсекса, Усходняй Англіі, Нартумбрыі («г. зн. пры службе якога епіскапа і пры якім каралі кожная з названых правінцый атрымала літасць (*grace*) Евангелля»). Вэсекскі епіскап Даніэль перадаў напісаны ім нарыс царкоўнай гісторыі Вэсекса, Сасекса, вострава Вайт і г. д.

Пэўную цікавасць уяўляе паслядоўнасць выкладу матэрыялу першай кнігі: апісанне Брытаніі і Ірландыі і яе жыхароў; рымскі перыяд; паслярымскі перыяд; прыход англаў, саксаў і ютаў (усяго тры эпизоды — высадка, прыбыццё атрадаў Хенгіста і Хорсы, бітва пры Маунт Бадане; дзейнасць св. Германа, накіраваная супраць пелагіян; місія св. Аўгусціна. Вельмі цікавай выглядае матывацыя неабходнасці апошняй місіі. Беда піша, што брыты не паклапаціліся пра пропаведзь слова веры англасаксам, народу, які бог хацеў выратаваць. У выніку бог вырашыў паслаць на востраў лепшых прапаведнікаў Слова, якія б прывялі іх да веры. Дзейнасць Аўгусціна дае пачатак гісторыі англасаксаў. Пры выкладзе яе сюжэтаў Беда вельмі шмат месца адводзіць дзейнасці клірыкаў.

У канцы сваёй гісторыі Беда прапануе агульны погляд на сучаснае яму становішча вакол рубяжоў Нартумбрыі. Карціна пры гэтым бачыцца наступным чынам: пікты маюць мірны дагавор з англамі і падтрымліваюць каталіцкі мір з усёй царквою, скоты задавальняюцца ўласнымі межамі, брыты захоўваюць сваю рэлігію і жывуць альбо паводле сваіх законаў, альбо ў залежнасці ад англаў. У самой жа Нартумбрыі знаць і просты люд «імкнуцца хутчэй даць манаскі зарок, чым весці войны. Чым гэта закончыцца — пабачаць наступныя пакаленні». Беды завяршае твор кароткім пералікам асноўных падзей Брытаніі (ад Цэзара да 731 г. н. э.) у выглядзе храналагічнай табліцы, аўтабіяграфіі, спісам сваіх твораў (37 назваў), малітвай.

Такім чынам, твор Беды адпавядае не ўсім параметрам той парадэгмы нацыянальнай гісторыі, якая склалася да пачатку VIII ст. Прынамсі, тут няма арыентацыі на народныя паданні. Адначасова згаданы твор пасляхова рэалізоўвае новы параметр парадэгмы — самадастатковасць нацыянальных сюжэтаў, што адначасова скасоўвае абавязковасць суднасення нацыянальнай гісторыі з рымскай.

Лангабардскі варыянт. Першым аўтарам гісторыі лангабардаў быў рымлянін па паходжанню Секунд (пам. 612 г.), абат з Трыеста. Твор яго, аднак, не захаваўся і вядомы толькі па двух спасылках на яго, зробленых Паўлам Дыяканам (каля 720 — каля 799), які і стаў сапраўдным нацыянальным гісторыкам гэтага германскага народа.

Хаця яго твор «Гісторыя лангабардаў» [8, 197—373] застаўся незавершаным, тыя кнігі, якія маюцца ў распараджэнні даследчыкаў, паказваюць шырокую начытанасць аўтара. Ён выкарыстаў творы фактычна ўсіх сваіх асноўных папярэднікаў: Іардана, Грыгорыя Турскага, Беду Высокашаноўнага. Прапанаваная ім парадыгма нацыянальнай гісторыі выступае ў якасці лагічнага завяршэння тэарэтычных пошукаў гэтых гісторыкаў і мае наступны выгляд: 1) нацыянальная гісторыя з'яўляецца самадастаковай і не мае патрэбы ў судзясенні з рымскай гісторыяй, 2) выклад павінен пачынацца з народных паданняў, асноўным зместам становяцца дзеянні каралёў дадзенага народа, 3) у якасці дадатковай прапануецца кароткая інфармацыя пра падзеі ў суседніх дзяржавах і пра ўсякага кшталту прыродныя з'явы (зацьменні сонца, месяца, кометы, эпідэміі), 4) закончыцца гісторыя павінна дэманстрацыяй унутранага міру і згоды. Апошні пункт у творы Паўла Дыякана не быў рэалізаваны па прычыне незакончанасці ўсяго твора.

Рымская нацыянальная гісторыя ў творах аўтараў ранняга сярэднявечча. Падчас ранняга сярэднявечча працягвалі стварацца творы, прысвечаныя апісання гістарычнага шляху Рымскай імперыі. Пры самым першым набліжэнні іх аўтары могуць быць размеркаваны па двух групах: аўтары-рымляне (Сульпіцій Аляксандр, Рэнат Прафутур Фрыгерыд, Аўрэлій Мэмій Сімах) і аўтары-германцы (Іардан, Павел Дыякан). Творы першай групы захаваліся фрагментарна, а другой — цалкам.

Тыя фрагменты ад гістарычных твораў рымскіх аўтараў V—VI ст., якія прыводзяцца Грыгорыем Турскім (Сульпіцій Аляксандр, Рэнат Прафутур Фрыгерыд) і Іарданам (Аўрэлій Мэмій Сімах, вядомы таксама як Сімах Малодшы), дазваляюць зрабіць агульную выснову пра захаванне гэтымі аўтарамі падыходаў, традыцыйных для рымскай гісторыяграфіі часоў прынцыпата і даміната.

Не вызначасца асобай арыгінальнасцю і структура твора Іардана «Пра суму часоў альбо пра паходжанне і дзеянні рымлян». У Прадмове да Вігілія [9, 367—368] аўтар вызначае сваю задачу наступным чынам: «Ты хочаш ведаць пра беды цяперашняга свету; альбо пра тое, калі ён пачаўся і што аж да нашых дзён перажыў; да гэтага ты, акрамя таго, дадаеш [пажаданне], каб я, абрываючы кветкі паданняў продкаў (*edoceriades praeterea*), паведаміў табе, якім чынам зарадзілася рымская рэспубліка, як яна трымала і падпарадкавала сабе ледзве не ўвесь свет, ды і да сённяшняга дня — хаця б ва ўяўленні — [працягвае] трымаць [яго]; інакш, каб я — быццам гэта зусім проста! — паказаў табе ў сваім выкладзе, як радаслоўе цароў, пачынаючыся ад Ромула, а потым ад Аўгуста Актавіяна, дайшла до Аўгуста Юсцініяна». У выніку мы маем справу са звычайнай кампіляцыяй, пабудаванай па генеалагічнаму прынцыпу.

Большую цікавасць для аналізу прадстаўляе «Рымская гісторыя» Паўла Дыякана [10, 1—196]. У Прадмове аўтар заяўляе, што ў тэксце «Брэвіярыя» Еўтропія яму не спадабалася празмерная сіцласць і адсутнасць згадак, звязаных са свяшчэннай гісторыяй і хрысціянствам. Акрамя таго, з улікам таго, што выклад Еўтропія быў даведзены да імператара Валенты, аўтар вырашыў прыбавіць шэсць кніг і давесці гісторыю да праўлення Юсцініяна.

Пры такім падыходзе Паўла Дыякана пэўную цікавасць прадстаўляюць дадаткі да 1-га раздзела першай кнігі твора Еўтропія. Яны, як уяўляецца, дазваляюць зрабіць выснову пра іх характар — ці гэта было простае механічнае пашырэнне аб'ёму, ці канцэптualaная карэкціроўка тэксту.

Паўлам Дыяканам была дабаўлена наступная інфармацыя:

1). Лінія першых правіцеляў Італіі: Янус, Сатурн, Пікус, Фаўн, Лацин, якая ахоплівае 150 год. Даецца яна паводле ананімнага твора канца IV ст. «*Origō gentis Romanae*» («Паходжанне рымскага народа»).

2). Удакладненні, якія звязаны з праўленнем Лацина, — указваюцца яго сучаснікі (грэкі пабудавалі Трою, у яўрэйў трэці год правіў Лабдона, у асірыйцаў царом быў Таўтанас, у егіпцян — Тус), усталёўваюцца дакладныя храналагічныя арыенціры (ад пачатку света 4019 г., ад патопу — 1777 г., ад нараджэння Аўраама — 403 г., ад асірыйскага цара Ніна — 835 г., ад нараджэння Майсея — 410 г., да заснавання Рыма — 404 г., да першай Алімпіяды — 406 г.

3). Апаবাদанне пра Энея і яго нашчадкаў. Некаторым з іх падбіраецца нярымскі сучаснік: для Лацина Сальвія — яўрэйскі цар Давід, для Агрыпы Сальвія — Гамер, для Прока Сільвія — вынаходства Фідонам вагі і меры, праўленне іудзейскага цара Азары і ізраільскага цара Іераваама.

4). Нараджэнне братоў-блізнятак Ромула і Рэма і іх гісторыя ў рацыянальным тлумачэнні.

Такім чынам, прыведзеная інфармацыя паказвае, што расшырэнне тэксту «Брэвіярыя» Еўтропія падпарадкоўвае новы твор парадыгме нацыянальнай гісторыі. Рымская гісторыя становіцца не менш старажытнай, чым грэчаская, і займае сваё месца сярод іншых нацыянальных гісторый.

ЛІТАРАТУРА

1. *Isidori Hispalensis Chronicon // Patrologiae cursus completus. Ser. latina prior. T. 83. Parisiis, 1862.*

2. *Иордан. О происхождении и деяниях гетов. Getica / Вступ. ст., пер., коммент. Е. Ч. Скржинской. М., 1960.*

3. *Isidori Hispalensis Historia de regibus Gothorum, Wandalorum et Suevorum // Patrologiae cursus completus. Ser. latina prior. T. 83. Parisiis, 1862.*

4. *Григорий Турский. История франков / Ст., пер. и комм. В. Савуковой. М., 1987.*

5. *Sancti Georgii Florentii Gregorii episcopi Turonensis Historia Francorum epitomata per Fredegarium Scholasticum // Patrologiae cursus completus. Ser. latina. Parisiis, 1858. T. 71.*

6. *Gesta regum Francorum // Patrologiae cursus completus. Ser. latina prior. Parisiis, 1862. T. 96.*

7. *Baetae Opera historica. Cambr., Mass., 1954. Vol. 1—2.*

8. *Paweł Diakon. Historia Longobardów // Historia rzymska. Historia Longobardów / Przeł. I. Lewandowski. Warszawa, 1995.*

9. *О сумме времен или о происхождении и деяниях римлян (Предисловие к Romana) // Иордан. О происхождении и деяниях гетов. Getica / Вступ. ст., пер., комм. Е. Ч. Скржинской. М.: Изд-во восточной литературы, 1960.*

10. *Paweł Diakon. Historia rzymska // Historia rzymska. Historia Longobardów / Przeł. I. Lewandowski. Warszawa, 1995.*